

РОЗДІЛ II

Економічна і соціальна географія

УДК 332.145

Василь Фесюк,
Юрій Барський

Сучасний економічний стан міста Луцька

Завдання статті – комплексна оцінка сучасного економічного стану м. Луцька, визначення тенденцій розвитку та перспектив економічної ситуації. У статті проаналізовано динаміку економічного розвитку міста, індекси його економічних показників, структуру міського бюджету. Установлено основні тенденції динаміки інвестицій в економіку міста. У ній найбільш інтенсивно розвиваються транспорт і торгівля, промисловість перебуває в стадії стагнації, будівельний комплекс демонструє певні ознаки оживлення. Бюджет міста продовжує залишатися дотаційним (на субвенції й дотації в дохідній частині бюджету міста припадає близько половини), причому майже всі кошти витратної частини спрямовуються виключно на соціальні статті видатків. Оцінено зміни та структурні зрушення в територіальній спеціалізації міста, товарній структурі експорту та імпорту.

Ключові слова: економічний стан міста, економічні показники розвитку міста, динаміка інвестицій в економіку міста, структурні зрушення в територіальній спеціалізації міста.

Постановка наукової проблеми та її значення. Реалії сучасної соціально-економічної ситуації в нашій державі вимагають переосмислення та переоцінки економічного стану, потенціалу й перспектив господарства держави. З одного боку, Україна перебуває в стані гібридної війни на тлі перманентної економічної кризи та катастрофічно низького рівня доходів громадян; з іншого – у державі зріє загроза соціального вибуху, зумовлена можливою нереалізованістю євроінтеграційних прагнень та устремлень українців. Тому критичний і конструктивний аналіз сучасного економічного стану міст – надзвичайно актуальна наукова й господарська проблема. Його результати потрібні для підвищення рівня економічної безпеки регіону, а отже, і національної безпеки теж.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблеми забезпечення сталого розвитку м. Луцька досліджено в працях З. В. Герасимчук, О. В. Середи [2–3]. У них, зокрема, обґрунтовано стратегію управління сталим розвитком міста. У монографії А. Ф. Кривицького, В. І. Павлова [5] відслідковано в історичному аспекті основні етапи становлення та розвитку територіально-виробничого комплексу м. Луцька. У монографії І. В. Кривов'язюка, Т. В. Балик [4] розкрито організаційно-економічні механізми містобудування, у т. ч. й на прикладі м. Луцька. У роботі К. І. Оксенюк [6] на фоні Волинської області проаналізовано динаміку інвестицій у господарський комплекс м. Луцька.

Як видно зі сказаного вище, питання сучасного економічного стану м. Луцька в науковій літературі вивчено недостатньо. Так, зокрема, розкрито або окремі питання, пов'язані з економічним розвитком міста [4, 6], або він розкривається як проміжна категорія в прикладному аспекті, наприклад для розробки стратегії сталого розвитку міста [2–3]. Деякі матеріали вже застаріли й не відповідають дійсності [5].

Формулювання мети та завдання дослідження. Мета роботи – комплексна оцінка сучасного економічного стану м. Луцька, а **завдання** – визначення тенденцій розвитку та перспектив економічної ситуації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Луцьк – адміністративний, економічний і культурний центр Волинської області. Місто лежить на обох

берегах р. Стир (притоки Прип'яті). Луцьк – залізничний вузол, вузол автомобільних доріг. Окрім того, тут містяться річкова пристань та аеропорт.

Основними галузями промисловості міста Луцька є електротехнічна (ВАТ «Енко», ВАТ «Електротермометрія»), текстильна (ВАТ ЛВТШП «Волинь», ЗАТ «Світязь», КП «Лучанка»), машинобудівна (ВАТ «SKF», Луцький автозавод корпорації «Богдан»), хімічна (ВАТ «Луцькпластмас», СП «Луцькхім»), СП ЗАТ «Теріхем-Луцьк»), харчова (Луцький СГК, ВАТ «Гнідавський цукровий завод», ВАТ «Боніта»), промисловість будівельних матеріалів (ВКТ «Луцький цегельний завод», ВАТ «Волиньзалізобетон», ВАТ «Завод великопанельного домобудування») тощо.

Стабільний розвиток господарства забезпечується розвинутою інфраструктурною мережею, що включає потужну й розгалужену систему перевезення як у середині, так і за межами міста, налагодження торговельних зв'язків між вітчизняними виробниками та іноземними компаніями, використання останніх досягнень науки й техніки, розвиток складського господарства, банківських, страхових, інформаційних рекламних та інших послуг, що орієнтуються на провідні західні аналоги.

У 2014 р. підприємствами міста реалізовано промислової продукції на 3,5 млрд грн, що становить 27,2 % загальнообласних обсягів. У структурі реалізації близько 93 % припадало на продукцію переробної промисловості, у тому числі машинобудування – 50,1 %, виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої продукції – 17,3 %, виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність – 16,5 % і виробництво харчових продуктів та напоїв – 4,1 %. У розрахунку на одного жителя міста реалізовано промислової продукції на 16,4 тис. грн (по області – 12,5 тис. грн). За результатами 2014 р. збереглася позитивна динаміка приросту обсягів реалізованої промислової продукції (2000 р. – 402,9 млн грн; 2009 р. – 1365,6 млн грн; 2010 р. – 1939,1 млн грн; 2011 р. – 2242,6 млн грн; 2012 р. – 2530,3 млн грн; 2013 р. – 2597,2 млн грн, 2014 р. – 3536,3 млн грн, що становить 27,2 % загальнообласних обсягів).

Вагомий внесок у розвиток промисловості роблять публічні акціонерні товариства «СКФ Україна», «Волиньголовпостач», ПрАТ Спільне українсько-словацьке підприємство «Теріхем-Луцьк», державне підприємство «Луцький ремонтний завод «Мотор», дочірнє підприємство «Автоскладальний завод №1» ПАТ «Автомобільна компанія «Богдан Моторс», ТзОВ «Луцька картонно-паперова фабрика», їм належить понад 70 % загальноміського обсягу реалізованої промислової продукції.

Структуру промислового виробництва міста представлено на рис. 1. Як видно з діаграми, найбільша частка в промисловій спеціалізації припадає на машинобудування (43 %), доволі велика частка також видавничої діяльності – 17 %, тепло-, газо-, водопостачання – 12 % і хімічної та нафтохімічної промисловості – 11 %.

Аналізуючи структурні зрушення в промисловості міста, потрібно відзначити збільшення частки добувної промисловості (у 2005 р. в статистичній звітності вона не фігурувала зовсім, у 2008 р. – 0,8 %, у 2014 р. – 4 %), видавничої діяльності (із 2005 р. до 2014 р. – із 0,6 до 16,4 %), хімічної й нафтохімічної (із 8,4 до 11 %), тепло-, газо-, водопостачання (із 4,4 до 12 %). Натомість зменшилася частка виробництва харчових продуктів і напоїв (із 13,8 % у 2005 р. до 6,4 % у 2014 р.), металургійного виробництва (із 2,3 до 1,8 %), машинобудування (із 62,6 до 42,2 %) [8].

Якщо аналізувати структурні зрушення не за галузями, а в розрізі виробництва окремих груп продукції, то зростання намітилося щодо виробництва деревини розпиленої (за аналогічний період із 1,8 до 12 тис. м³), етикеток і ярликів із паперу й картону (із 145 до 268 т), плівки та стрічок пластмасових неармованих (із 5909 до 7524 т), мішків і пакетів із полімерів етилену (із 259 до 1014 т), бруківки з бетону або штучного каменю (із 16,8 до 55,3 тис. м²), товарного бетону (із 56,4 до 142,3 тис. т), підшипників (6300 до 7060 т). Водночас зменшилося виробництво товарів шкільних і канцелярських (із 109 до 97 т), цегли будівельної (з 41 до 19 млн шт.), низьковольтних пристроїв керування (із 1433 до 930 шт.), приладів (із 788 до 341 тис. шт.), лічильників для рідин (із 662 до 413 тис. шт.), автомобілів (із 30620 до 185 шт.), меблів конторських (із 56,9 до 1,5 тис. шт.).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку міста на 1 жовтня 2014 р. становив 128,1 млн дол. США (44 % загальнообласного обсягу), або 603,4 дол. США в розрахунку на одного жителя міста. Починаючи з жовтня 2010 р., їх обсяги з початку інвестування зростали. Так, на 01.01.2011 р. іноземні інвестиції склали 85 млн дол. США, на 01.01.2012 р. – 135,2 млн дол. США,

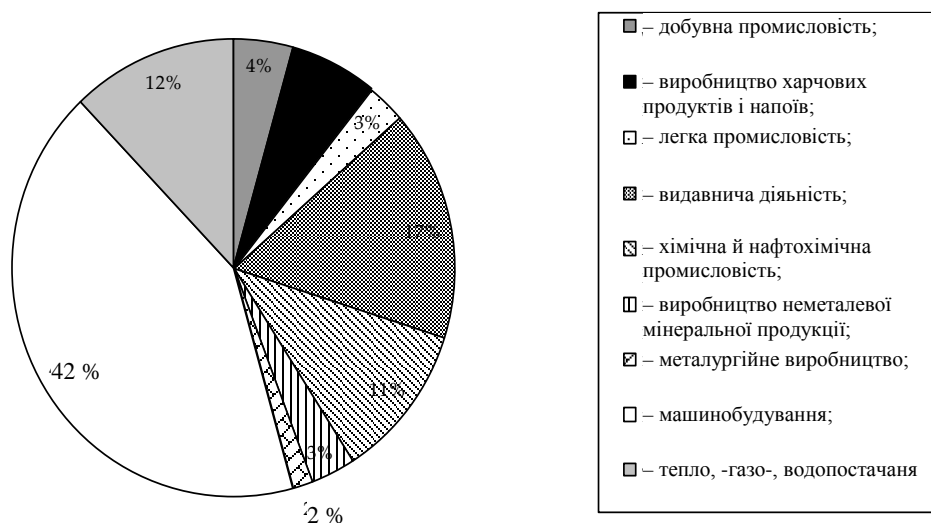

Рис. 1. Структура виробництва промислової продукції м. Луцька в 2015 р. [10]

на 01.01.2013 р. – 217,2 млн дол. США, на 01.01.2014 р. – 164 млн дол. США. Деяке зменшення відбулося за рахунок курсової різниці. Іноземні інвестиції здійснювали партнери з 28 країн світу. Основними інвесторами економіки міста є нерезиденти з Віргінських Островів, Кіпру, Німеччини, Великої Британії, Словаччини. На ці країни припадало близько 60 % іноземних інвестицій [6].

Від економічного розвитку міста залежить наповнення міської казни. Структуру бюджету міста продемонстровано на табл. 1 та рис. 2.

Таблиця 1

Структура міського бюджету м. Луцька, млн грн [9]

Дохідна частина		Витратна частина	
Податкові надходження	271,8	Державне управління	24
Збори за спеціальне використання природних ресурсів	38,7	Освіта	212,3
Місцеві податки та збори	2,5	Охорона здоров'я	100
Неподаткові надходження	7,9	Соціальний захист населення	191
Дотації	114,9	Культура, мистецтво, ЗМІ, спорт	22,6
Субвенції	198,9	ЖКГ	13

Як видно з табл. 1, у структурі дохідної частини міського бюджету близько 49 % припадає на субвенції та дотації, 44 % – на податкові надходження й лише 7 % – на інші джерела доходів. У витратній частині найбільша частка припадає на освіту, охорону здоров'я й соціальний захист – 90 %.

У 2014 р., порівняно з 2013 р., дохідна частина міського бюджету збільшилася на 25 %, а витратна – на 15 %, що дало змогу уникнути дефіциту бюджету. Доходи бюджету міста за 2014 р. – 1094986,3 тис. грн. Доходи бюджету на одну особу – 5043,7 грн. Видатки міста за 2014 р. – 1085304,1 тис. грн. Обсяг видатків на душу населення у 2014 р. – 4999,1 грн. Видаткову частину бюджету міста за 2014 р. виконано на 99,1 %.

Не краща ситуація й у будівельному комплексі. Як видно з рис. 3, економічна криза відчутно відобразилася й на ньому. У структурі введення в експлуатацію нового житла зростає частка житла, побудованого для індивідуальних замовників (наприклад, у 2005 р. вона досягала лише 22 %. а у 2011 р. – уже 54 %, у 2014 р. – 70 %). Натомість зменшується частка житла, спорудженого за кошти державного та місцевих бюджетів. Хоча, незважаючи на кризу в державі, обсяги будівництва у 2014–2015 рр. збільшуються. Це є позитивною тенденцією.

Дохідна частина

Витратна частина

Рис. 2. Дохідна й витратна частини бюджету м. Луцька [7; 8]

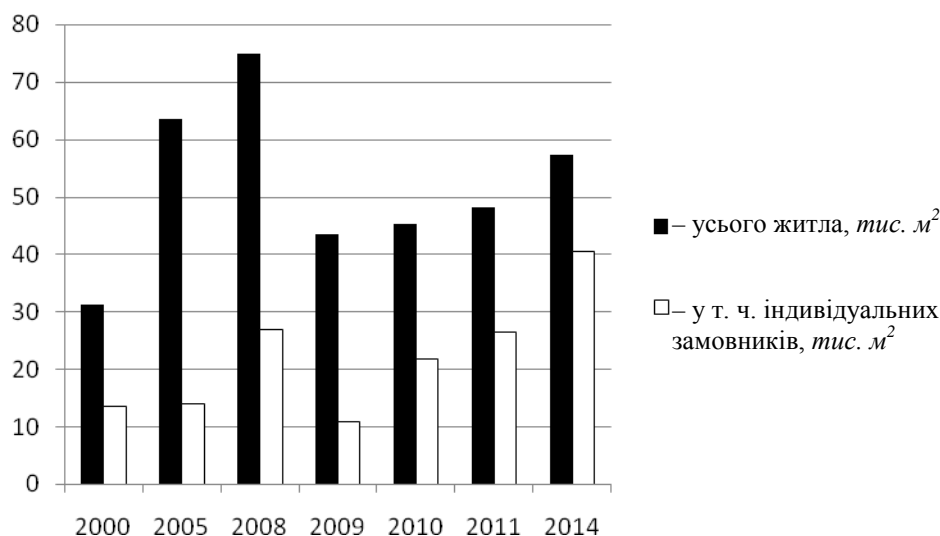

Рис. 3. Уведення в експлуатацію нового житла [9]

У транспорті тенденції розвитку більш оптимістичні, хоча теж відчула економічна криза. Автотранспортні підприємства Луцька за 2015 р. перевезли 1,4 млн т вантажів, що становило 73,4 % вантажних перевезень області. Усі категорії перевізників (крім залізниці) перевезли 50,6 млн пасажирів (проти 61,7 млн 2013 р.). Автотранспортом підприємств міста перевезено 21,5 млн осіб, що становить 81,3 % пасажирських перевезень області. Автотранспортом суб'єктів підприємництва – фізичних осіб, за розрахунковими даними, перевезено 14,7 млн осіб, що становить більше чверті всіх пасажирських перевезень. Міським електричним транспортом здійснено 64,8 млн пас. км і користувалося 14,4 млн громадян [1].

Суттєве погіршення умов зовнішньої торгівлі, загострення ситуації на сході України призвело до скорочення експорту товарів за минулий рік на 10,2 %, порівняно з попереднім періодом, він склав 239,5 млн дол. США, імпорту товарів знизився на 42,9 % і становив 349,8 млн дол. США. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами – 110,3 млн дол. США, тобто простежуємо скорочення проти відповідного періоду на 193,9 млн дол. США (304,2 млн дол. США). На формування негативного сальдо вплинули засоби наземного транспорту, крім залізничного, нафта й продукти її перегонки, чорні метали та вироби з них [8].

Зовнішньоторговельні операції здійснювались із партнерами 78 країн світу (експортували товари в 41 країну, імпорту отримували з 71 держави). Підприємствами міста сформовано 33 % загальнообласного обсягу експорту товарів та 46 % імпорту (у 2013 р. – відповідно, 43 і 59 %).

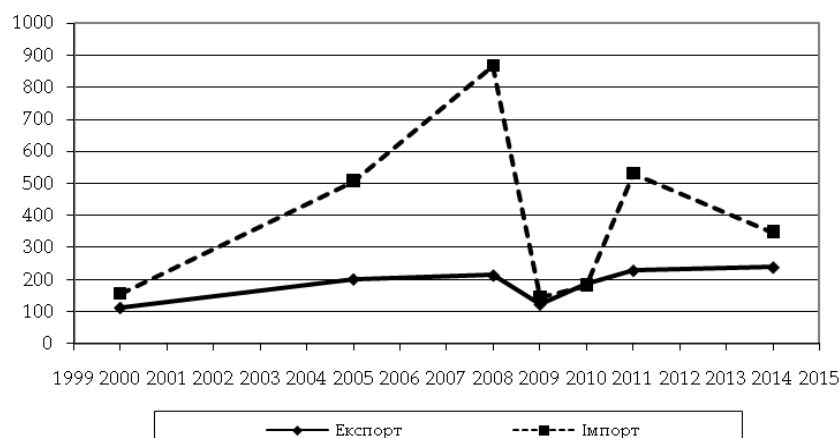

Рис. 4. Динаміка обсягів експорту та імпорту міста [9]

У країни Європейського Союзу експортовано товарів на 85 млн дол. США (60 % загального обсягу), що майже на 5 % більше, ніж у 2013 р. Вагомі експортні поставки товарів серед країн-членів ЄС здійснювалися до Німеччини, Польщі, Словаччини, Литви, Чехії та Румунії. Найбільші експортні поставки здійснено в Німеччину, що на 5 % більше, ніж у 2013 р. (за рахунок механічних пристроїв), у Польщу – в 1,5 раза більше (зернових культур, жирів та олій, механічних пристроїв), у Білорусь – на 47 % більше (молочних продуктів, паперу й картону, пластмас, полімерних матеріалів). Порівняно з 2013 р., скоротилися поставки в Російську Федерацію – у 2,8 раза та в Казахстан – на 14 %. Із країн Європейського Союзу імпортовано товарів на суму 175 млн дол. США (77 % загального обсягу), що у 2,1 раза менше, ніж у 2013 р. Найвагоміші імпортні поставки товарів серед країн-членів ЄС здійснювалися з Німеччини, Франції, Польщі, Словаччини та Нідерландів. Збільшився імпорт товарів із Литви в 4,4 раза (за рахунок нафти й продуктів її перегонки) та Болгарії – на 29,3 % (механічних пристроїв). Зменшилися поставки з Італії у 2,6 раза, із Бельгії, Чехії, Нідерландів – на 46–38 %, Туреччини та Китаю – відповідно, на 26 та 23,6 %.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновки: під час аналізу будь-якого аспекту економічної сфери міста відчуваються наслідки економічної кризи, котра почалась у 2008 р. У 2014–2015 р. перманентна економічна криза поглибилася, що зумовлено катастрофічним падінням національної валюти, а отже, і доходів населення, а також гібридною війною. В економіці міста найбільш інтенсивно розвиваються транспорт і торгівля. Промисловість перебуває в стадії стагнації, будівельний комплекс демонструє певні ознаки оживлення (зумовлені, на жаль, не позитивними зрушеннями в економіці держави, а ситуативним попитом на житло); бюджет міста продовжує залишатися дотаційним (на субвенції й дотації в дохідній частині бюджету міста припадає близько половини), причому майже всі кошти витратної частини спрямовано виключно на соціальні статті видатків; розмір інвестицій (603,4 дол. США в розрахунку на одного жителя міста) є недостатнім для ефективного розвитку економіки міста й не підкріплюється зростанням внутрішнього споживання товарів і послуг.

Література та джерела

1. Програма економічного і соціального розвитку міста Луцька на 2014–2015 роки. Затверджена рішенням Луцької міської ради № 51/19 від 25.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutskrada.gov.ua/prescription/pro-programu-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvytku-mista-lucka-na-2014-2015-roku>
2. Герасимчук З. В. Стратегічне управління сталим розвитком м. Луцька: проблеми та перспективи / З. В. Герасимчук, О. В. Серeda // Економічні науки. – Серія «Регіональна економіка»: зб. наук. праць. – Вип. 11 (43). – 2014. – С. 60–74.
3. Герасимчук З. В. Стратегічне управління сталим розвитком міст: теорія, методологія, практика / З. В. Герасимчук, О. В. Серeda. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 276 с.
4. Кривов'язюк І. В. Організаційно-економічні механізми розвитку містобудування. За матеріалами міста Луцька / І. В. Кривов'язюк, Т. В. Балик. – Луцьк : Надстир'я, 2005. – 146 с.
5. Кривицький А. Ф. Формування і розвиток територіально-виробничого комплексу міста (за матеріалами м. Луцька) / А. Ф. Кривицький, В. І. Павлов; під ред. Долішнього М. І. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 151 с.
6. Оксенюк К. І. Інвестиційний розвиток Волинської області / К. І. Оксенюк // Ефективна економіка : електронне наук. фах. вид. – № 6. – 2012.
7. Паспорт м. Луцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lutskrada.gov.ua/sites/default/files/pasport_mista_2015.pdf
8. Статистика // Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>
9. Стратегічний план економічного розвитку м. Луцьк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ua>
10. Стратегія розвитку м. Луцька до 2020 року [Електронний ресурс]. – <http://www.lutskrada.gov.ua/strategichniy-plan-ekonomichnogo-rozvitku-m-lucka-do-2020-roku>

Фесюк Василек, Юрій, Барський. Современное экономическое состояние города Луцка. Задачей статьи является комплексная оценка современного экономического состояния г. Луцка, определение тенденций развития и перспектив экономической ситуации. В статье проанализированы динамика экономического развития города, индексы экономических показателей развития, структура городского бюджета. Установлены основные тенденции динамики инвестиций в экономику города. В экономике города наиболее интенсивно

развиваются транспорт и торговля, промышленность находится в стадии стагнации, строительный комплекс демонстрирует определенные признаки оживления. Бюджет города продолжает оставаться дотационным (на субвенции и дотации в доходной части бюджета города приходится почти половина), причем почти все средства расходной части расходуются исключительно на социальные статьи. Оценены изменения и структурные сдвиги в территориальной специализации города, товарной структуре экспорта и импорта.

Ключевые слова: экономическое состояние города, экономические показатели развития города, динамика инвестиций в экономику города, структурные сдвиги в территориальной специализации города.

Fesyuk Vasyl, Barsky Yriy. The Current Economic Situation in Lutsk. The objective of the article is a comprehensive assessment of the current economic condition of the city of Lutsk, the definition of trends and prospects of development of the economic situation. The article analyzes the dynamics of economic development of the city, indexes of economic indicators of development, the structure of the city budget. The main trends of investment in the economy of the city are determined. In the economy of the city the most rapidly developing transport and trade, industry is in a stage of stagnation, the construction sector is showing some signs of recovery. The city budget continues to be subsidized (grants and subsidies in budget revenues the city accounts for nearly half), with nearly all funds of the expenditure side are used exclusively for social expenditure. The changes and structural shifts in the territorial specialization of the city, the commodity structure of exports and imports are estimated.

Key words: economic situation of the city, economic indicators of city development, the dynamics of investment in the city's economy, structural changes in the territorial specialization of the city.

Стаття надійшла до редколегії
30.10.2016 р.

УДК 911.3:35.071.51(6)

Володимир Лажнік

Політико-географічний аналіз сучасної системи державних кордонів на Африканському континенті

Розглянуто просторові особливості й структуру сучасної системи державних кордонів в Африці. Установлено ступінь контактності території кожної країни, виявлено найбільш і найменш протяжні ділянки міждержавних кордонів. Проаналізовано протяжність сухопутних кордонів африканських країн та виділено шість груп держав за протяжністю цих кордонів. Розраховано загальну протяжність державних кордонів кожної країни з урахуванням довжини берегової лінії. Установлено ступінь звивистості державних кордонів країн і виявлено пряму кореляційну залежність між площею державної території й довжиною сухопутних і загальних кордонів країн Африки.

Ключові слова: Африка, державний кордон, країна, протяжність кордону, сухопутні кордони, берегова лінія, коефіцієнт звивистості.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку політичної географії через посилення уваги до вивчення системи державних кордонів у світі відбулося формування й становлення такого наукового напрямку, як політична лімологія, яка вивчає політичні кордони, межі й границі. Важливого значення набуло опанування морфології та структури світової й континентальних систем державних кордонів у зв'язку зі змінами на політичній карті світу в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. в контексті теорії світових систем. Нові підходи до вивчення державних кордонів відмінні від традиційних тим, що кордони в сучасному взаємозалежному та інтегрованому світі відіграють значну роль у формуванні регіональної самосвідомості населення й вони значно змінили свої функції, а тому їх потрібно вивчати не лише на рівні окремої країни, а й на інших просторових рівнях (локальному, регіональному, континентальному та світовому). Державні кордони будь-якої держави є частиною світової чи континентальної системи кордонів. Тому одним із завдань політичної лімології є вивчення морфологічних особливостей, поряд з іншими, систем кордонів різних континентів, оскільки кордони сучасних держав відмінні за своїм генезисом, історією виникнення, протяжністю, ступенем звивистості та іншими ознаками. Важливого значення